

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з курсу “ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ”
(для студентів економічних спеціальностей)**

Затверджено
на засіданні кафедри розвитку
та розміщення продуктивних сил
Протокол №1 від 20 вересня 2001р.

ДонНУ
Донецьк 2001

ББК У 041. 2 я 73

Навчально-методичні матеріали з курсу “Основи екології” для студентів економічних спеціальностей / Уклад. В.І. Шевцова. - Донецьк: ДонНУ, 2001 - 50 с.

У навчально-методичному виданні містяться необхідні методичні розробки в організації та здійсненні викладання курсу “Основи екології” для студентів денного відділення економічного та обліково-фінансового факультетів Донецького національного університету. Курс забезпечує комплексну еколого-економічну підготовку спеціалістів-економістів, здатних працювати у ринкових умовах господарювання.

Укладач В.І. Шевцова, канд. екон. наук, доц.

Відп. за випуск Г.А. Черниченко, канд. геогр.наук, доцент

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ

Сучасний екологічний стан України можна визначити як критичний. Продовжується інтенсивне забруднення навколишнього середовища. Спад виробництва в умовах переходу України до ринку не визвав аналогічного зниження забруднення, оскільки в економічно кризових умовах підприємства почали економити й на природоохоронних витратах. Однак доречно нагадати, що ні на одному етапі цивілізації не викидувалася в атмосферу та гідросферу така кількість забруднених та отруйних речовин. У цих умовах людині потрібно усвідомити наближення екологічної катастрофи.

Становлення екологічного способу мислення, перехід до іншої системи цінностей людства повинні стати важливішими напрямками підготовки спеціалістів у вищій школі.

Сьогодні робляться перші невпевнені кроки у розв'язанні екологічних проблем; не вистачає досвіду роботи на належному рівні, гальмує процеси екологічна безграмотність спеціалістів.

Відшкодувати утворену “ваду” в освіті і покликаний курс “Основи екології”. Екологія, що вивчає земну природу це дим для людства, дуже молоді, і поки ще складаючі її блоки не завжди бездоганно поєднані та набір їх аж геть не повний. Діло не тільки у міждисциплінарному стані екології як науки, але і в нерозв'язаності великої кількості таких питань традиційних наукових дисциплін, які мають безпосереднє відношення до екології. В екології повинен бути здійснений безпрецедентний синтез наукових дисциплін: біології та геології, фізики та хімії, соціології та політології, історії та математичного моделювання, правознавства, географії та економіки та ін.

Сутність нового еколого-економічного мислення докладно виражена у доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку “Наше спільне майбутнє”: “Економіка не обмежується створенням матеріальних цінностей, а екологія не відноситься тільки до охорони природи; обидва поняття у рівній мірі стосуються поліпшення долі людства” (Ріо-де-Жанейро, 1992).

Для студентів економічних спеціальностей ДонНУ викладаються економічні основи екології. У цьому курсі робиться спроба подолати звичайний розрив між курсами екології, природокористування та охороною навколишнього середовища.

Головна мета курсу – навчити студентів розглядати будь-яку діяльність з позиції включення господарства у біосферні цикли, приймати екологічні фактори як властиві параметри будь-якої економічної або технічної системи; перевести філософію виживання у конкретні справи - такі як організація природокористування на підприємствах; проведення моніторингу, контроль здійснення екологічних вимог і стандартів, посилення участі у функціонуванні системи екологічної безпеки.

Вирішальне значення для розв'язання протиріч між економікою і природою має формування оптимальної теорії взаємодії суспільства і природи, правильне розуміння екологічних стратегій, особливостей управління природокористуванням.

В умовах переходу до ринкової економіки виникає і цілий ряд нових, недостатньо вивчених еколого - економічних проблем. Серед них-проблеми поєднання прямих та ринкових механізмів регулювання, економічної цінності та оцінки природних благ, ефективності й платності природокористування, створення системи стимулювання природоохоронної діяльності.

Ось чому задачами вивчення курсу “Основи екології” є:

1. *Вивчення економічних аспектів взаємодії суспільства і природи.*
2. *Розгляд екологічних стратегій всесвітнього розвитку, концепцій сталого еколого-економічного розвитку, проблем екологізації економіки.*
3. *Вивчення економічної цінності природних ресурсів.*
4. *Вивчення можливості державного регулювання і ринкових інструментів для раціоналізації природокористування.*

Даний курс викладається україномовним студентам економічного та обліково-фінансового факультетів денної форми навчання і містить:

а) 18 год. - лекцій, 18 год. - семінарських занять, 6 год. - індивідуальної роботи (ІРС); залік;

б) 36 год. - лекцій, 18 год. - семінарських занять; 6 год. - ІРС, залік.

У цьому варіанті робоча програма доповнена аналізом еколого-економічних проблем СНД, України, Донбасу, Донецької області, а також проблемами охорони повітряного басейну, раціонального використання і відтворення водних та земельних ресурсів Донецької області (18 годин лекцій).

На обліково - фінансовому факультеті: 18 год. – лекцій, 18 год. – семінарських занять, 6 год. - ІРС, залік.

ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Теоретичні основи екології та економіки природокористування

Місце екологічної проблеми у системі глобальних проблем людства. Конституційні основи екології та принципи охорони навколишнього природного середовища в Україні. Природоохоронні території України.

Понятійно-термінологічні визначення екології: біосфера, навколишнє природне середовище, екотоп, біоценоз, екосистема, біогеоценоз, природні умови та природні ресурси; класифікація природних ресурсів; раціональне природокористування; екологічна криза.

Історичні етапи природокористування. Зміст основних форм взаємодії суспільства з природою: експлуатація природи, охорона природи, відтворення природи, ноосфера. Вчення В.І. Вернадського про “ноосферу”.

Поняття про екологічну ситуацію. Причини її кризового становища. Види забруднень. Класифікація аварій і катастроф. Зони надзвичайної ситуації та екологічного лиха. Екологічна безпека. Шляхи поліпшення екологічної ситуації. Екологічні стратегії. Критика існуючих стратегій. Екологія в системі наук. Предмет, методи та завдання курсу.

Тема 2. Управління природокористуванням

Основні поняття теорії управління: загальне поняття, процес, об'єкт, суб'єкт.

Склад природокористування. Природоресурсна і природоохоронна підсистеми природокористування.

Структура державних органів управління раціональним природокористуванням в Україні.

Моніторинг ефективної екологічної політики в Україні. Джерела інформації: біосферні заповідники, імпактні та фонові зони. Міжнародні організації з питань охорони навколишнього природного середовища.

Екологічний паспорт як один зі шляхів державного регулювання природоохоронної діяльності. Призначення та зміст.

Екологічна експертиза. Завдання та принципи. Державна та суспільна експертиза.

Природоохоронне законодавство в Україні.

Економічний механізм управління природокористуванням: зміст економічної цілі, економічного способу та економічних засобів раціонального природокористування в Україні. Екологічна шкода.

Тема 3. Економічний механізм природокористування

Типи економічного механізму; м'який (“доганяючий”), стимулюючий, жорсткий (“подавляючий”) – та їх сутність.

Принципи економічного механізму природокористування: платність, наукова обґрунтованість охорони навколишнього середовища, економічна відповідальність.

Елементи економічного механізму: економічна оцінка природних ресурсів, планування, регулювання, економічне стимулювання, економічна відповідальність.

Планування – центральна ланка економічного механізму природокористування. Види планів. Основні напрямки планування. Ускладнення планування. Індикативне планування. Держзамовлення та планування.

Тема 4. Економічна оцінка природних ресурсів

Поняття оцінки природних ресурсів. Види оцінок: технологічна та економічна, їх призначення і зміст.

Кадастри природних ресурсів як основа їх економічної оцінки. Необхідність економічної оцінки природних ресурсів. Природні передумови оцінки природних ресурсів.

Чинники, визначаючі зміст, кількісні характеристики і методи проведення економічної оцінки природних ресурсів. Предмет оцінки природних ресурсів.

Аналіз існуючих підходів до оцінки природних ресурсів. Визначення економічної цінності на основі диференційної ренти, на основі затратного підходу.

Методика визначення розміру ренти з оцінюючої ділянки землі. Приведені та замикаючі (граничні) затрати.

Практичні завдання природокористування та економічна оцінка природних ресурсів.

Тема 5. Госпрозрахунок та самофінансування в природокористуванні

Екологічні наслідки переходу від планової до ринкової економіки. Види платежів за природні ресурси. Система платежів за забруднення навколишнього середовища, викиди у атмосферу, скиди в водоймища, за розміщення відходів в Україні. Механізм утворення та використання. Класифікація природних ресурсів загальнодержавного значення та платня за них. Плата за спеціальне використання природних ресурсів. Ліміти та екологічне нормування. Визначення платні за природні ресурси. Екологічна ліцензія. Фінансування у природоохоронній підсистемі природокористування. Екологічні фонди, їх утворення та розподіл. Екологічне страхування.

Тема 6. Економічне стимулювання природоохоронної діяльності у природокористуванні

Значення економічного стимулювання для раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища. Принципи економічного стимулювання: комплексність стимулювання, дотримання балансу між еко-

номічним стимулюванням та економічними санкціями, поєднання стимулювання на різних рівнях економічного механізму, зв'язання стимулювання з іншими елементами економічного механізму, поєднання матеріального та морального стимулювання окремих робітників та підприємств.

Основні напрямки економічного стимулювання в природокористуванні України та їх характеристика: пільгове оподаткування і кредитування підприємств, встановлення збільшених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів, використання заохочувальних цін та надбавок на екологічно чисту продукцію та інше.

Ринкові методи регулювання природокористування-компенсація викидів забруднення, створення ринку прав на забруднення (принцип ”пузиря”) та екологічних банків.

Тема 7. Екологічні проблеми СНД

Види екологічних проблем у країнах СНД. Оцінка екологічної ситуації у країнах СНД. Основні напрямки екологізації економічного розвитку і переходу до стійкого розвитку країн СНД.

Ресурсно-господарчі, антропо-екологічні, природно-ланшафтні проблеми країн СНД. Регіональні екологічні проблеми держав СНД. Регіони з гострішою екологічною ситуацією у Росії.

Тема 8. Екологічні проблеми України

Оцінка екологічної ситуації в Україні. Еколого - економічний комплекс України. Екологічні проблеми вугільної промисловості, електроенергетики, металургійного комплексу України.

Альтернативні методи рішення екологічних проблем: структурна перебудова економіки; зміна експортної політики, конверсія.

Районування території України за ступенем забруднення території: зона екологічної катастрофи (район ЧАЕС), зона екологічного лиха, забруднені та умовно чисті зони.

Екологічні проблеми Чорного моря, річки Дніпро та інші.

Тема 9. Місце Донбасу на еколого-економічній карті

Поняття: “Донбас”, “старопромисловий район”, “екокризовий район”. Розвиток наукових досліджень у Донбасі з еколого-економічних проблем. Місце Донбасу на економічній карті світу, СНД, України. Місце Донбасу на екологічній карті України. Поняття еколого - господарчого районування. Донбас, його особливості у регіоні.

Тема 10. Екологічні проблеми Донецької області

Оцінка екологічної ситуації в Донецькій області. Причини загострення екологічної ситуації в області: історичні, технологічні, економічні. Шляхи поліпшення сучасної екологічної ситуації в Донецькій області. Система управління природокористуванням у Донецькій області. Моніторинг та екологічне ліцензування в області. Удосконалення системи фінансування

природоохоронних заходів у Донецької області. Основні напрямки економічного стимулювання природоохоронних заходів у Донецькій області.

Еколого-господарське районування Донецької області. Екологічні проблеми міст та районів Донецької області.

Тема 11. Становище повітряного басейну Донецької області та проблеми його оздоровлення

Поняття самоочищення атмосфери. Самоочищення повітряного басейну Донецької області.

Вплив на атмосферу в області промисловості, автотранспорту, житлово-комунального господарства (ЖКГ).

Становище повітряного басейну в містах та районах Донецької області. Управління якістю повітряного басейну Донецької області. Проблеми оздоровлення повітряного басейну Донецької області.

Тема 12. Раціональне використання водних ресурсів Донецької області та їх охорона

Поняття самоочищення водних ресурсів. Самоочищення водних ресурсів Донецької області: склад водних ресурсів, їх запаси, розміщення; якісне виснаження водних ресурсів Донецької області.

Вплив на водні ресурси промисловості, сільського господарства, ЖКГ.

Структура водоспоживання та водовідведення в області. Проблеми Азовського моря.

Основні напрямки раціонального водокористування: оборотне водопостачання, замкнуті цикли водопостачання, опріснення вод.

Тема 13. Раціональне використання та охорона земель в Донецькій області

Природна та економічна родючість ґрунтів. Поняття сталості ґрунтів до антропогенного навантаження (АН). Сталість ґрунтів Донецької області до АН.

Вплив на ґрунти промисловості, сільського господарства, автотранспорту, ЖКГ в області. Рекультивация земель.

Роль економічного стимулювання у раціональному використанні земельних ресурсів області.

Проблеми використання відходів у Донецькій області. Створення бірж вторинних ресурсів у області.

Розподіл навчальних годин з курсу” Основи екології”

№ п/п	Назва теми	Денне відділення		
		Лекції	Семінар. заняття	ІРС
1.	Теоритичні основи екології і економіки природокористування	4	4	2
2.	Управління природокористуванням	4	4	2
3.	Економічний механізм природокористування	2	2	
4.	Економічна оцінка природних ресурсів	2	2	
5.	Госпрозрахунок та самофінансування природокористування	4	4	2
6.	Економічне стимулювання природоохоронної діяльності в природокористуванні	2	2	
	Разом: I	18	18	6
7.	Екологічні проблеми СНД	2		
8.	Екологічні проблеми України	4		
9.	Місце Донбасу на еколого-економічній карті	2		
10	Екологічні проблеми Донецької області	2		
11	Стан повітряного басейну Донецької області та проблеми його оздоровлення	4		
12	Раціональне використання водних ресурсів Донецької області	2		
13	Раціональне використання та охорона земель в Донецькій області	2		
	Разом II	18		
	Разом I+II	36	18	6

ТЕМИ ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1

Тема 1. Теоретичні основи екології (частина 1)

1. Місце екологічної проблеми в системі глобальних проблем людства.
2. Конституційні основи екології та принципи охорони навколишнього природного середовища в Україні. Природоохоронні території.
3. Понятійно-термінологічне визначення екології.
 1. Історичні етапи природокористування.

Семінарське заняття 2

Тема 1. Теоретичні основи екології (частина 2)

1. Поняття екологічної ситуації: риси і причини кризового становища.
2. Види забруднень. Класифікація аварій та катастроф. Екологічна безпека.
3. Шляхи покращення екологічної ситуації. Концепції світового розвитку з урахуванням екологічних обмежень.
4. Вчення В. І. Вернадського про ноосферу.
5. Предмет, методи і задачі економіки природокористування.

Семінарське заняття 3

Тема 2. Управління природокористуванням(частина 1)

1. Основні поняття теорії управління.
2. Склад природокористування.
3. Організаційна структура управління природокористуванням в Україні.
4. Екологічний моніторинг.

Семінарське заняття 4

Тема 2. Управління природокористуванням (частина 2)

1. Екологічний паспорт як один з напрямків державного регулювання природоохоронної діяльності.
2. Екологічна експертиза в Україні.
3. Природоохоронне законодавство в Україні.
4. Економічний механізм управління природокористуванням.

Семінарське заняття 5

Тема 3. Госпрозрахунок та самофінансування у природокористуванні (частина 1)

1. Типи економічного механізму.
2. Принципи економічного механізму.
3. Елементи економічного механізму.
4. Планування – центральна ланка економічного механізму природокористування.

Семінарське заняття 6

Тема 4. Економічна оцінка природних ресурсів

1. Поняття оцінки природних ресурсів.
2. Кадастри природних ресурсів – основа економічної оцінки природних ресурсів.
3. Визначення економічної оцінки природних ресурсів на основі диференційної ренти.
4. Затратні підходи у визначенні економічної оцінки природних ресурсів.
5. Практичні завдання природокористування та економічна оцінка природних ресурсів.

Семінарське заняття 7

Тема 5. Госпрозрахунок та самофінансування у природокористуванні (частина 1)

1. Екологічні наслідки переходу від планової до ринкової економіки.
2. Види платежів за природні ресурси. Механізм формування та використання.
3. Особливості фінансування природоресурсних галузей та природоохоронних заходів в ринкових умовах.

Семінарське заняття 8

Тема 5 Госпрозрахунок та самофінансування в природокористуванні (частина 2)

1. Ліміти та екологічне нормування. Екологічна ліцензія.
2. Екологічні фонди.
3. Екологічне страхування.

Семінарське заняття 9

Тема 5 Економічне стимулювання природоохоронної діяльності в природокористуванні

1. Значення економічного стимулювання в екологічній сфері.
2. Принципи економічного стимулювання.
3. Основні напрямки економічного стимулювання природоохоронних заходів та їх характеристика.
4. Ринкові методи регулювання природокористування.

ТЕМИ ТА ЗМІСТ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (ІРС)

Тема ІРС	Форма контролю	Основні вимоги
1. Теоретичні основи екології	1.-Таблиця 2.-Словник термінів 3.-Картосхема	1. Виписати визначення основних природоохоронних територій: заповідника, заказника, національного парку. 2. Визначити риси схожості й різниці основних природоохоронних територій. 3. Скласти таблицю “Заповідники та національні парки України”, вказавши область та природну зону, в якій вони розташовані. 4. Відобразити дані складеної таблиці на картосхемі.
2. Управління природо-користуванням	Логіко-структурна схема теми	Повнота відображення змісту теми
3. Госпрозрахунок і самофінансування в природокористуванні	1) Розв'язання ситуаційної задачі 2) Розв'язання задач	1. Уявіть собі ситуацію, в якій, крім вже існуючого в районі металургійного комбінату, збудований ще один комбінат. Поміркуйте над викладеними нижче питаннями і оберіть правильну відповідь. Вибравши відповідь, обґрунтуйте її: а) що станеться в цьому випадку з ГДК? 1)зросте, т.я. допустимий вміст будь-якої забруднюючої речовини, наприклад, двоокису сірки у повітрі, збільшиться; 2)знизиться; 3)залишиться незмінним. б) як зміниться ГДВ двоокису сірки для першого комбінату? 1)збільшиться; 2) зменшиться; 3) залишиться незмінним. В аргументованій частині дайте відповідь на питання: 1)що означає ГДК та як воно встановлюється. 2)що означає абревіатури ГДС, ГДВ, ЧУВ. 3)який зв'язок між ГДК і ГДС, ГДВ. 2. Визначіть плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів – <u>Розв'яжіть задачі</u>. 1) промислове підприємство розташовано в басейні р.Дніпро (Черкаська обл.). За звітний період підприємство використало 1500 м^3 прісної води. Затверджений ліміт використання прісної води складає $W_{\text{д}}=1100 \text{ м}^3$. Норматив плати за використання поверхових водних ресурсів складає $T_{\text{пов}}=21 \text{ грн./м}^3$. 2) це ж підприємство (варіант 1) за звітний період використало $W=1000 \text{ м}^3$ прісної води. Норматив плати складає $T_{\text{пов}}=21 \text{ грн./м}^3$. Затверджений ліміт використання прісної води складає $W_{\text{д}}=1100 \text{ м}^3$. Підприємство не має пільг з плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів. 3)Система зрошення розташована в Ніколаївській обл. (басейн р. П.Буг). За звітний період використано 6 млн.м^3 води. Норматив плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів встановлено у розмірі $T_{\text{пов}}=25 \text{ грн./м}^3$. Для зрошуваного землеробства встановлено пільговий коефіцієнт у розмірі 0,01. Примітка: можуть підбиратись викладачем і інші задачі за іншими видами природних ресурсів.

Питання до вхідного контролю

1. Що вивчає екологія?
2. Поняття "екосистема" і "біогеоценоз". Подібність та відмінність.
3. Е.Геккель та екологія.
4. В.М.Сукачов та екологія.
5. Підберіть синоніми до слів: екотоп; жива речовина; екосистема.
6. Поняття "навколишнє природне середовище" /природничо-науковий аспект/.
7. Поняття "навколишнє природне середовище" /еколого-економічний аспект/.
8. Природні умови. Визначення.
9. Природні ресурси. Визначення.
10. Екологічна класифікація природних ресурсів.
11. Природна класифікація природних ресурсів.
12. Поняття – "біологічні ресурси".
13. Рекреаційні ресурси, поняття.
14. Інфраструктура, поняття.
15. Глобальні проблеми людства. Загальні риси.
16. Гідросфера, поняття.
17. Атмосфера, поняття.
18. Біосфера, поняття.
19. Літосфера, поняття.
20. Глобальні проблеми людства, назвати.
21. Природоохоронні території: єдність та відмінності в поняттях.
22. Заповідник, поняття.
23. Заказник, поняття.
24. Національний парк, поняття.
25. Заповідники України /назвати/
26. Національні парки України /назвати/
27. Райони найбільшого забруднення навколишнього природного середовища в Україні.
28. Перелічити "кислі" гази.
29. Перелічити "парникові" гази.
30. Джерела постачання "кислих" газів.
31. Джерела постачання "парникових" газів.
32. Причина виникнення озонної дірки.
33. Континентальний шельф. Визначення.
34. Ойкумена. Визначення.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Глобальні проблеми людства.
2. Розвиток заходів державного регулювання охорони середовища в країнах Заходу.
3. Коротка характеристика змісту Закону України про охорону навколишнього природного середовища.
4. Екологія та економіка, їх взаємозв'язок.
5. Основні поняття екології.
6. Податкові пільги та економічне стимулювання природоохоронних заходів України.
7. Сутність поняття "навколишнє природне середовище".
8. Джерела фінансування поточних витрат у природокористуванні України.
9. Економічне стимулювання та матеріальне заохочення в природокористуванні.
10. Основні поняття теорії управління.
11. Економічний механізм управління природокористуванням.
12. Екологічна криза. Сутність поняття.
13. Зони надзвичайної ситуації та екологічного лиха.
14. Природокористування: сутність поняття.
15. Проблема госпрозрахунку та самофінансування в природокористуванні.
16. "Ноосфера": становлення та розвиток.
17. Поняття про екологічну ситуацію та її характеристика на сучасному етапі.
18. Кадастри природних ресурсів.
19. Поняття економічної оцінки природних ресурсів.
20. Статистика природокористування та еколого – економічні показники.
21. Види забруднень.
22. Організаційна структура управління природокористуванням України.
23. Джерела фінансування одночасних капітальних витрат у природокористуванні.
24. Історичні форми взаємодії природи та суспільного виробництва, їх взаємозв'язок і взаємозалежність.
25. Ліміти та екологічне нормування.
26. Предмет та завдання курсу "Основи екології".
27. Екологічні стратегії. Критика існуючих стратегій.
28. Причини кризової екологічної ситуації сучасного періоду.
29. Планування охорони природи і раціонального використання природних ресурсів - найважливіший елемент господарчого механізму природокористування.
30. Місце "Екології" в системі наук.
31. Основні джерела фінансування заходів у природокористуванні.
32. Економічна ефективність природоохоронних заходів. Методичні основи визначення.
33. Інформація та управління. Поняття моніторингу, його цілі та етапи.
34. Характеристика процесу управління природокористуванням.
35. Пільги, санкції в природокористуванні
36. Характеристика підпроцесу контролю в управлінні природокористуванням.
37. Проблема розвитку госпрозрахунку та самофінансування в природокористуванні.
38. Джерела фінансування природоохоронних заходів.
39. Галузева структура природокористування.
40. Екологічні фонди: їх утворення та розподіл.
41. Паспорт промислового підприємства та економічне стимулювання при-

родоохоронних заходів.

42. Проблеми регіонального природокористування (на прикладі своєї місцевості).
43. Види планів у природокористуванні.
44. Історичні етапи природокористування.
45. Екологічне законодавство України.
46. Основні риси сучасної екологічної ситуації.
47. Характеристика сучасного етапу природокористування.
48. Міжнародна співпраця в природокористуванні.
49. Екологічні проблеми у світовій економіці.
50. Основні принципи охорони навколишнього природного середовища України.
51. Види та джерела платежів за природні ресурси, передбачені Законом України про охорону навколишнього природного середовища.
52. Екологічне страхування.
53. Ринкові методи регулювання природокористування.
54. Екологічна експертиза.
55. Екологічна шкода.
56. Екологічні основи Конституції України.
57. Принципи екорозвитку.
58. Принципи сталого екологічно безпечного розвитку суспільства.
59. Ідея ноосфери як мета сталого розвитку суспільства.
60. Аналіз змісту ноосфери за Е. Леруа, Тейяром де Шарденом, В.І. Вернадським.
61. Римський клуб та наслідки його діяльності
62. Місце МКНСР, у розробці моделі розвитку для усього людства.
63. Уразливі екологічні місця планети (за рішенням конференції Ріо-92)
64. Основні етапи формування ноосферної концепції.
65. Основні положення концепції сталого екологічно безпечного розвитку суспільства.
66. Зони надзвичайної екологічної небезпеки України.
67. Екологічні проблеми окремих регіонів України: Донецько-Придніпровський, Полісся, Карпати, Чорне та Азовське моря.
68. Наслідки аварії на Чорнобильській АЕС.

Залік підсумкового контролю приймається лише у несистематично працюючих студентів. Якщо студенти вчаться за тематичною атестацією, у цьому випадку залік у повному обсязі програми курсу не проводиться, а виставляється “автоматично” при наявності хоч би оцінки “задовільно” з усіх тематичних атестацій. Теоретична частина завдань підсумкового контролю охоплює три питання з основних розділів курсу різної складності. Виконання завдань вимагає від студентів знань не розрізнених окремих тем, а їх інтегрального застосування. Рішення задачі націлене на здобуття практичних навиків визначення плати за спеціальне використання природних ресурсів – однієї з широко застосованої сплати у природокористуванні України. Завдання оцінюються: 1 завдання – 1 бал, 2 завдання – 2 бали, 3 завдання – 3 бали, задача – 2 бали. Залік ставиться якщо набрано не менше 5 балів (відповідає оцінці “задовільно”).

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.**Варіант 1**

1. Чи рівні за значенням поняття “експлуатація природи” і “експлуатація родовищ корисних копалин”.

а) так;

б) ні.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Надайте стислу характеристику природокористування як об'єкта управління у народному господарстві.

3. Ситуація: У районі, крім вже наявного металургійного комбінату, побудовано ще один комбінат. Що трапиться у цьому випадку з ГДК:

а) зросте, т.о. допущена наявність будь-якої забруднюючої речовини, наприклад, двоокису сірки у повітрі, збільшиться;

б) зменшиться.

В аргументованій частині розкрийте схожість і різницю між ГДК і ГДВ.

Задача. Промислове підприємство розташовано у басейні р. Дніпро. За звітний період використано $W = 1000 \text{ м}^3$ прісної води. Затверджений ліміт використання прісної води складає $W = 1100 \text{ м}^3$. Норматив плати дорівнює $T_{\text{пов}} = 21 \text{ грн./м}^3$. За звітний період використання прісної води не перевищувало встановленого ліміту. Знайдіть суму плати за спеціальне використання прісної води з Дніпра.

Варіант 2

1. Які з напрямів екологічного стимулювання орієнтовані на підвищення ефективності використання природних ресурсів:

а) звільнення підприємства від сплати за фонди природоохоронного характеру;

б) надання природних ресурсів під заставу;

в) підвищення норм амортизації природоохоронного обладнання.

Відповідь обґрунтуйте.

2. У 1944 р. Сукачевим В.М. було введено поняття екосистеми.

а) так;

б) ні.

Обґрунтуйте відповідь.

3. Індикатори стану навколишнього середовища: призначення і зміст.

Задача. Промислове підприємство розташоване у басейні р. Дніпро, за звітний період використано 1500 м^3 прісної води при встановленому ліміті 1100 м^3 . Норматив плати за використання природних ресурсів складає $T_{\text{пов}} = 21 \text{ грн./м}^3$. Знайдіть суму плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів.

Варіант 3

1. “Невідповідність між доступними запасами природних ресурсів чи безпечними нормами їх вилучення і потребами людини” – це визначення:

- а) природокористування;
- б) експлуатації природи;
- в) виснаження природних ресурсів.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Наведіть назви документів, форми яких можуть приймати плани природокористування. Відповідь обґрунтуйте.

3. Ситуація: У районі, де вже є металургійний комбінат, побудовано ще один комбінат. Як зміниться ГДВ двоокису сірки для першого комбінату:

- а) збільшиться;
- б) зменшиться;
- в) залишиться незмінною.

Задача. ГЕС розташована у басейні р. П.Буг, за звітний місяць обсяг води, що пройшла через турбіни, складає $0,0125 \text{ грн./м}^3$. Визначте загальну суму плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів.

Варіант 4

1. Причини загострення екологічної ситуації:

- а) швидке погіршення якості навколишнього середовища;
- б) виснаження природних ресурсів.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Яку назву мав перший п'ятирічний план розвитку природокористування в Україні.

Відповідь обґрунтуйте.

3. Визначіть принципи охорони навколишнього природного середовища в Україні, покладені

в основу організації природоохоронних робіт.

Задача. Система зрошення розташована у басейні р. П.Буг, за звітний період використано 6 млн. м^3 води. Норматив плати за спеціальне використання прісної води встановлено у розмірі $T_{\text{пов}} = 25 \text{ грн./м}^3$. Для зрошуваного землеробства встановлено пільговий коефіцієнт у розмірі $0,01$. Визначте загальну суму плати за використання водних ресурсів.

Варіант 5

1. Визначіть місце природокористування у системі галузей народного господарства:

- а) галузь сфери матеріального виробництва;
- б) галузь невиробничої сфери;
- в) галузь сфери матеріального виробництва інфраструктурного характе-

ру.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Перерахуйте шляхи поліпшення екологічної ситуації у теперішньому суспільстві.

3. Знайдіть риси різниці її схожості екологічних обов'язків Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів України.

Задача. У першому півріччі власник водяного транспорту експлуатував свій вантажний самохідний і несамохідний флот 12150000 т/добу, а пасажирський флот = 20000 місце-добу.

Норматив плати для вантажного самохідного флоту становить 14 грн. за т/добу експлуатації флоту, а для пасажирського флоту – 2 грн. за місце-добу експлуатації флоту.

Визначте загальну суму плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів за звітний період.

Варіант 6

1. Який з джерел збільшення сірки в атмосфері, що є причиною випадіння кислотних дощів, відноситься до антропогенних:

- а) вулканічна діяльність;
- б) виброси пилогазових відходів металургійного комбінату.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Наведіть декілька визначень сталого розвитку. Обґрунтуйте відповідь.

3. Порівняйте екологічні обов'язки місцевих державних адміністрацій і АР Крим в Україні.

Задача. Ставкове рибне господарство використовує воду р. Росави, що належить до басейну р. Дніпро. Для нього затверджено ліміт у обсязі $W_{\text{л}} = 500 \text{ тис. м}^3$, пільговий коефіцієнт за спеціальне використання прісних водних ресурсів для прудового рибного господарства складає 0,1. Визначте плату за спеціальне використання прісних водних ресурсів (Р).

Варіант 7

1. Знайдіть правильну відповідь: "екологія виникла як гілка":

- а) економічної науки;
- б) біологічної науки;
- в) фізичної науки;
- г) хімічної науки.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Державний позабюджетний фонд охорони навколишнього природного середовища формується за рахунок:

- а) платежів за забруднення навколишнього природного середовища;
- б) відчислень з місцевих позабюджетних фондів охорони навколишнього природного середовища;

в) добровільних внесків.

3. У наведених абривіатурних записах екологічних нормативів підкресліть нормативи екологічної безпеки ГДК, ГДВ, ГДС, ГДР. Відповідь обґрунтуйте.

Задача. Промислове підприємство Полтавської обл., за звітний період використало $W_{\text{пд}} = 1000 \text{ м}^3$ підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено $W_{\text{л}}$ у розмірі 1200 м^3 .

Норматив плати за використання водних ресурсів складає $T_{\text{пд}} = 37$ грн./ м^3 .

Визначити загальну суму виплати за використання прісних підземних вод за звітний період ($P_{\text{пд}}$).

Варіант 8

1. В Україні є національні парки:

- а) Асканія-Нова;
- б) Кам'яні могили;
- в) Шацький;
- г) Синєвир.

Відповідь обґрунтуйте.

Вкажіть різницю між національним парком і заповідником.

2. Плата за спеціальне використання природних ресурсів виконується тільки за рахунок коштів виробництва:

- а) так;
- б) ні.

Відповідь обґрунтуйте.

3. Визначіть принципи охорони навколишнього природного середовища в Україні, на основі яких здійснюється економічна діяльність.

Задача. Сільськогосподарське підприємство Полтавської обл., за звітний період використовувало $W_{\text{пд}} = 1000 \text{ м}^3$ підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено у розмірі 1200 м^3 ($W_{\text{пд}}$). Встановлено і пільговий коефіцієнт плати у розмірі 0,01, а норматив плати складає $T_{\text{пд}} = 37$ грн./ м^3 . Визначте загальний обсяг плати за використання прісних підземних вод.

Варіант 9

1. Вкажіть 3 основних забруднювача атмосферного повітря у Донецькій області:

- а) вугільна промисловість;
- б) машинобудування;
- в) металургія;
- г) нафтова промисловість;
- д) електроенергетика.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Плата за погіршення якості природних ресурсів відбувається за рахунок:

- а) витрат виробництва;
- б) за рахунок прибутку.

Відповідь обґрунтуйте.

3. Екологічний проект "Троянда вітрів" м.Донецька: мета і завдання.

Задача. Промислове підприємство Полтавської обл., за звітний період використало $W_{\text{нд}}=1400 \text{ м}^3$ підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено у розмірі $W_{\text{л}}=1200 \text{ м}^3$. Норматив плати складає $T_{\text{пд}}=37 \text{ грн./м}^3$. Визначте загальну суму плати за використання прісних підземних вод за звітний період ($P_{\text{пд}}$).

Варіант 10

1. Яку назву має перший блок у складі природокористування:

- а) освоєння природних ресурсів;
- б) охорона від надмірних забруднень;
- в) галузей природоохоронної інфраструктури.

Запишіть визначення поняття "інфраструктура".

2. Позалімітна плата за природні ресурси надходить до бюджету місцевих Рад:

- а) так;
- б) ні.

Відповідь обґрунтуйте.

3. Чи є зв'язок між діяльністю банків і результатами екологічної експертизи?

Відповідь обґрунтуйте.

Задача. Сільськогосподарське підприємство Полтавської обл., за звітний період використовувало 1300 м^3 підземних водних ресурсів ($W_{\text{пд}}$). Ліміт використання водних ресурсів встановлено у обсязі $W_{\text{л}}=1200 \text{ м}^3$. Норматив плати складає $T_{\text{пд}}=37 \text{ грн./м}^3$. Встановлюється пільговий коефіцієнт в розмірі 0,01. Визначте загальний обсяг плати за використання прісних підземних вод.

Варіант 11

1. Вкажіть повну назву екологічного Міністерства (якщо воно є) в Україні:

- а) Міністерство екології і природних ресурсів;
- б) Міністерство охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів;
- в) Міністерство охорони навколишнього природного середовища і ядерної безпеки.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Чи стягується плата за природоохоронні фонди? Відповідь обґрунтуйте.

3. Наведіть принципи охорони навколишнього середовища в Україні, що також відображені і у Конституції України.

Задача. Промислове підприємство розташоване у басейні р. Дніпро, за звітний період використало $W = 1000 \text{ м}^3$ прісної води. Ліміт використання прісної води становить $W_{\text{л}} = 1100 \text{ м}^3$. Норматив плати складає $T_{\text{пов}} = 21 \text{ грн./м}^3$. За звітний період використання прісної води не перебільшувало встановленого ліміту. Визначіть суму плати за використання прісної води з р. Дніпро.

Варіант 12

1. Чи існують в Україні органи, що керують природокористуванням:

а) так;

б) ні.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Вкажіть напрями реалізації госпрозрахункових відношень у блоці природних ресурсів. Відповідь обґрунтуйте.

3. Розкрийте економічні проблеми збереження біорізноманіття.

Задача. Промислове підприємство розташоване у басейні р. Дніпро, за звітний період використано 1500 м^3 прісної води при встановленому ліміті 1100 м^3 .

Норматив плати за використання природних ресурсів складає $T_{\text{пов}} = 21 \text{ грн./м}^3$.

Знайдіть суму плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів.

Варіант 13

1. Вкажіть загальноприйняте скорочення назви спеціального органу управління природокористуванням в Україні:

а) Мінприрода;

б) Мінекоресурсів;

в) Мінекобезпека.

Напишіть абривеатурну назву органу управління у США.

2. Визначіть шляхи реалізації госпрозрахунку у блоці галузей природоохоронної інфраструктури.

Відповідь обґрунтуйте.

3. Знайдіть риси різниці (схожості) спеціального і загального використання природних ресурсів.

Задача. ГЕС розташовано у басейні р. П. Буг, за звітний місяць обсяг води, який пройшов через турбіни, складає $19,06 \text{ млн.м}^3$. Норматив плати складає $0,125 \text{ грн./м}^3$. Визначте загальну суму плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів.

Варіант 14

1. Визначіть етапи моніторингу:

а) спостереження;

- б) оцінка;
- в) прогнозування;
- д) аналіз.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Вкажіть всебічні джерела фінансування природоохоронних заходів, визначіть з них госпрозрахункові.

Відповідь обґрунтуйте.

3. Проблема ноосферогенеза у ноосферній концепції.

Задача. Система зрошення розташована у басейні р. П.Буг, за звітний період було використано 6 млн. м³ води. Норматив плати за спеціальне використання прісної води встановлено у розмірі $T_{\text{пов}}=25$ грн./м³. Для зрошуваного землеробства встановлено пільговий коефіцієнт у розмірі 0,01. Визначте загальну суму плати за використання водних ресурсів.

Варіант 15

1. Що є центральною ланкою господарського механізму:

- а) ціноутворення;
- б) економічне стимулювання;
- в) планування;
- г) госпрозрахунок і самофінансування.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Складіть логіко-структурну схему реалізації основних понять теорії управління у природокористуванні.

3. Доведіть, що техногенний тип розвитку суспільства – безперспективний, небезпечний для майбутнього людства.

Задача. У першому півріччі власник водного транспорту експлуатував свій вантажний самохідний і несамохідний флот 1215000 т/добу, а пасажирський флот = 20000 місце-добу.

Норматив плати для вантажного самохідного флоту становить 14 грн. за т/добу експлуатації флоту, а для пасажирського флоту – 2 грн. за місце-добу експлуатації флоту.

Визначте загальну суму плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів за звітний період.

Варіант 16

1. До кислих газів, що спричиняють кислотні дощі, відносять:

- а) двоокис вуглероду, ХФК, метан;
- б) діоксид сірки, оксид азоту;
- в) ХФК.

2. За терміном розробки відрізняють наступні види планів:

- а) середньотермінові;
- б) Терксони;

- в) довготермінові;
- г) цільові комплексні програми;
- д) поточні.

Знайдіть вірну відповідь. Обґрунтуйте відповідь.

3. Типи світового розвитку – минулі, сучасні, майбутні.

Задача. Прудове рибне господарство використовує воду р. Росави, яка входить до басейну р. Дніпро. Для нього затверджено ліміт у обсязі $W_{\text{л}} = 500$ тис.м³. Пільговий коефіцієнт за спеціальне використання прісних водних ресурсів для прудового рибного господарства складає 0,1. Визначте плату за спеціальне використання прісних водних ресурсів(P).

Варіант 17

1. Зробіть необхідні виправлення у ствердженні "Планування природо-користування здійснювати легше у порівнянні з іншими галузями народного господарства", оскільки

- а) завжди повинна досягатися оптимальність;
- б) необхідні розрахунки соціально-економічних збитків від забруднень не тільки короткотривалих, але й довготривалих.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Вкажіть вид плати за природні ресурси, котрий ніколи не здійснюється за рахунок коштів

виробництва. Відповідь обґрунтуйте.

3. У якому документі Ріо сформульовані принципи з охорони середовища і розвитку. Проаналізуйте їх.

Задача. Промислове підприємство розташоване у Полтавській обл. За звітний період підприємство використало $W_{\text{пд}} = 1000$ м³ підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено у розмірі 1200м³. Норматив сплати за використання водних ресурсів складає $T_{\text{пд}} = 37$ грн./м³.

Визначити загальну суму сплати за використання прісних підземних вод за звітний період $P_{\text{пд}}$.

Варіант 18

1. Внесіть необхідні виправлення: Економічна оцінка природних ресурсів – складна, оскільки:

- а) існує об'єктивна диференціація природних ресурсів;
 - б) відбувається виснаження природних ресурсів;
 - в) ринкові відносини вимагають розширення сфери дії закону вартості.
- Відповідь обґрунтуйте.

2. Запишіть замість питання необхідне.

? Біотична компонента екосис-тема.

Наведіть приклади синонімів цих понять.

Задача. Сільськогосподарське підприємство Полтавської обл., за звітний період використало $W_{\text{пд}} = 1000 \text{ м}^3$ підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено у розмірі 1200 м^3 ($W_{\text{пд}}$).

Встановлено і пільговий коефіцієнт сплати у розмірі 0,01, а норматив сплати складає $T_{\text{пд}} = 37 \text{ грн./м}^3$. Визначте загальний обсяг сплати за використання прісних підземних вод.

Варіант 19

1. Вкажіть основні джерела фінансування багатомасштабних природоохоронних

заходів у ринкових умовах

- а) кошти держбюджету;
- б) кошти підприємств на покриття поточних витрат;
- в) позабюджетний фонд охорони навколишнього природного середовища місцевих Рад.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Перехід України на сталий тип розвитку економіки: етапи.

3. Вкажіть благополучні у екологічному відношенні області України:

- а) Херсонська, Дніпропетровська, Кіровоградська.
- б) окремі райони Карпат, центральне Полісся, схід Вінницької та окремі райони Полтавської області. Обґрунтуйте відповідь.

Задача. Промислове підприємство Полтавської обл., за звітний період використало $W_{\text{пд}} = 1400 \text{ м}^3$ підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено у розмірі $W = 1200 \text{ м}^3$ ($W_{\text{пд}}$). Норматив сплати складає $T_{\text{пд}} = 37 \text{ грн./м}^3$. Визначте загальну суму сплати за використання прісних підземних вод за звітний період ($P_{\text{пд}}$).

Варіант 20

1. Що є головною причиною загострення екологічної проблеми:

- а) зріст населення земної кулі;
- б) неудосконалення виробничих технологій;
- в) прискорення темпів НТР.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Надайте стислу характеристику природокористування як суб'єкта управління у народному господарстві.

3. У разі здійснення якої господарської діяльності відбувається: зріст рівня ґрунтових вод, посилення засолення ґрунтів, зріст обсягу підземного стоку, зменшення змісту гумусу ґрунтів:

- а) меліорації;

- б) будівництва водосховищ;
 - в) осушення боліт.
- Відповідь обґрунтуйте.

Задача. Сільськогосподарське підприємство розташоване у Полтавській обл., за звітний період використало 1000 м^3 підземних водних ресурсів ($W_{\text{пд}}$). Ліміт використання водних ресурсів встановлено обсягом $W = 1200 \text{ м}^3$ ($W_{\text{л}}$). Норматив сплати складає $T_{\text{пд}} = 37 \text{ грн./м}^3$. Встановлюється пільговий коефіцієнт у розмірі 0,01. Визначте загальний обсяг сплати за використання прісних підземних вод.

Варіант 21

1. Знайдіть помилки у переліку існуючих видів платежів за природні ресурси:

- а) плата за загальне використання природних ресурсів;
- б) плата за забруднення навколишнього природного середовища;
- в) плата за природні ресурси загальнодержавного значення;
- г) плата за погіршення якості природних ресурсів.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Визначіть схожість (різницю) понять "екосистема" і "біогеоценоз".

3. Який з перелічених регіонів власними головними екологічними проблемами має техногенне забруднення атмосферного повітря та ґрунтів:

- а) Донецько-Придніпровський;
- б) Азово-Чорноморський;
- в) Карпатський;
- г) Поліський.

Відповідь обґрунтуйте.

Задача. Сільськогосподарське підприємство розташоване у басейні р. Дніпро, за звітний період підприємство використовувало $W_{\text{пд}} = 1000 \text{ м}^3$ прісної води. Ліміт використання прісної води встановлено у розмірі 1200 м^3 ($W_{\text{л}}$).

Встановлено і пільговий коефіцієнт сплати у розмірі 0,01, а норматив сплати складає $T_{\text{пд}} = 37 \text{ грн./м}^3$. Визначте загальний обсяг сплати за використання прісних підземних вод.

Варіант 22

1. Метан, ХФК, діоксид вуглероду є причиною:

- а) кислотного дощу;
- б) озонової діри;
- в) парникового ефекту.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Допишіть пропущене у запису:

косне середовище $\longleftrightarrow$? $\longrightarrow$ біогеоценоз

3. Визначіть зони надзвичайної екологічної безпеки України. Відповідь обґрунтуйте.

Задача. Промислове підприємство розташоване у басейні р. Дніпро, за звітний період використано 1500 м^3 прісної води при встановленому ліміті 1100 м^3 .

Норматив плати за використання природних ресурсів складає $T = 21 \text{ грн./м}^3$. Знайдіть суму плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів.

Варіант 23

1. Яку назву має комплексна плата за забруднення трьох середовищ атмосфери, гідросфери, літосфери:

- а) плата за спеціальне використання природних ресурсів;
- б) плата за забруднення навколишнього природного середовища;
- в) плата за погіршення якості природних ресурсів.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Перелічить риси схожості між заповідником і біосферним заповідником.

Відповідь обґрунтуйте.

3. Знайдіть риси різниці (схожості) спеціального і загального використання природних ресурсів.

Задача. ГЕС розташовано у басейні р. П. Буг, за звітний місяць обсяг води, який пройшов через турбіни, складає $19,06 \text{ млн.м}^3$. Норматив плати складає $0,125 \text{ грн./м}^3$. Визначіть загальну суму плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів.

Варіант 24

1. Навколишнє природне середовище з природної точки зору – це сукупність:

- а) природних ресурсів і природних умов;
- б) гідросфери, атмосфери, літосфери, ноосфери;
- в) гідросфери, атмосфери, літосфери, біосфери.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Користуючись поняттям певних видів затрат, запишіть стисле визначення диференціальної ренти. Відповідь обґрунтуйте.

3. Екологічні аспекти сталого розвитку суспільства: основні напрямки.

Задача. Систему зрошення розташовано у басейні р. П. Буг, за звітний період використано 6 млн. м^3 води. Норматив плати за спеціальне використання прісної води встановлено у розмірі $T_n = 25 \text{ грн./м}^3$. Для зрошувального землеробства встановлено пільговий коефіцієнт у розмірі $0,01$. Визначте загальну суму сплати за використання водних ресурсів.

Варіант 25

1. Навколишнє природне середовище з еколого-економічної точки зору – це сукупність:

- а) природних ресурсів і природних умов;
- б) гідросфери, атмосфери, літосфери, ноосфери;
- в) гідросфери, атмосфери, літосфери, біосфери.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Замість питання напишіть необхідне:

екотоп $\longleftrightarrow$ жива річ $\longrightarrow$?

Запишіть синоніми цих понять.

3. Розкрийте значення понять “коеволюція” і “еволюція” людини і природи (схожість та різниця).

Задача. У першому півріччі власник водяного транспорту експлуатував свій вантажний самохідний і несамохідний флот 1215000 т/добу, а пасажирський флот = 20000 місце-добу.

Норматив плати для вантажного самохідного флоту становить 14 грн. за т/добу експлуатації флоту, а для пасажирського флоту – 2 грн. за місце – добу експлуатації флоту. Визначіть загальну суму плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів за звітній період.

Варіант 26

1. Поєднання вологи повітря з діоксидом сірки і окисом азоту приводе до:

- а) парникового ефекту;
- б) озонної діри;
- в) кислотних дощів.

2. Назвіть глобальні проблеми суспільства і окресліть дві найважливіші з них. Вкажіть загальні характерні риси глобальних проблем суспільства.

3. Порівняйте принципи екорозвитку та принципи охорони середовища і розвитку (Ріо).

Задача. Ставкове рибне господарство використовує воду р. Росави, що входить до басейну р. Дніпро. Для нього затверджено ліміт у обсязі $W_d = 5000$ тис.м³, пільговий коефіцієнт за спеціальне використання прісних водних ресурсів для прудового рибного господарства складає 0,1. Визначіть плату за спеціальне використання прісних водних ресурсів (Р).

Варіант 27

1. Закінчіть визначення поняття: “Це стан окремих компонентів природного середовища під впливом антропогенних дій” ... накресліть схему поняття. Назвіть це поняття.

2. Зміст екологічного імперативу. Принцип екологічного імперативу.

3. Основні екологічні законодавчі акти. Стислий аналіз.

Задача. Промислове підприємство розташоване у Полтавській обл. За звітний період підприємство використало $W_d = 1000$ м³ підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено у розмірі 1200м³.

Норматив плати за використання водних ресурсів складає $T_{pd} = 37$ грн./м³

Визначіть загальну суму плати за використання прісних підземних вод за звітний період ($P_{\text{пд}}$).

Варіант 28

1. Куди надходить плата за природні ресурси у межах ліміту?

а) у бюджет місцевих Рад;

б) позабюджетний фонд охорони навколишнього середовища місцевих Рад;

в) позабюджетний фонд охорони навколишнього середовища Верховної Ради.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Перерахуйте нові види виробництва у складі природокористування.

Відповідь обґрунтуйте.

3. Визначите риси єдності (різниці) ідей ноосфери за Леруа, Тейяром де Шарденом, Вернадським В.І.

Задача. Сільськогосподарське підприємство Полтавської області, за звітний період використало $W_{\text{пд}} = 1000 \text{ м}^3$ підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено у розмірі 1200 м^3 ($W_{\text{л}}$). Встановлено і пільговий коефіцієнт сплати у розмірі 0,01, а норматив плати складає $T_{\text{пд}} = 37 \text{ грн./м}^3$. Визначите загальний обсяг плати за використання прісних підземних вод.

Варіант 29

1. Перерахуйте форми взаємодії суспільства з природою. Запишіть визначення кожної з них.

2. Складіть логіко-структурну схему реалізації основних понять теорії управління у природокористуванні.

3. У чому полягає схожість (різниця) задач МКНСР і Комісії Брун-ланд? Відповідь обґрунтуйте.

Задача. Промислове підприємство Полтавської обл., за звітний період використало $W_{\text{пд}} = 1400 \text{ м}^3$ підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено у розмірі $W = 1200 \text{ м}^3$. Норматив плати складає $T_{\text{пд}} = 37 \text{ грн./м}^3$. Визначите загальну суму плати за використання прісних підземних вод за звітний період ($P_{\text{пд}}$).

Варіант 30

1. Який вид природоохоронної території переважає в Україні:

а) заповідники;

б) заказники;

в) національні парки.

Відповідь обґрунтуйте.

2. Надайте стислу характеристику природокористування як процесу

управління.

3. Знайдіть риси різниці (схожості) понять ”екологічний розвиток” і ”сталий розвиток”.

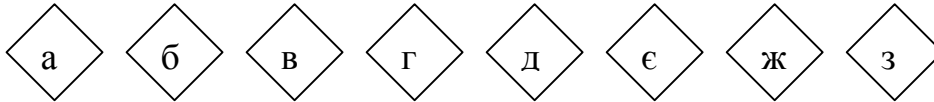
Задача. Сільськогосподарське підприємство Полтавської обл., за звітний період використало 1300 м^3 підземних водних ресурсів. Ліміт використання водних ресурсів встановлено у обсязі $W_{\text{л}}=1200 \text{ м}^3$. Норматив плати складає $T_{\text{пд}}=37 \text{ грн./м}^3$. Визначите загальний обсяг плати за використання прісних підземних вод.

Примітка. Завдання підсумкового контролю використовуються викладачем при проведенні заліку в повному обсязі серед несистематично працюючих студентів.

ТЕМАТИЧНІ АТЕСТАЦІЇ (Тестові завдання)

Тематична атестація 1

1. Глобальні проблеми людства:

2. Проблеми, що є міжнародними, а рішення їх необхідне для майбутнього існування людства, називаються:

а) екологічними; б) економічними; в) соціальними; г) глобальними;.

3. Ойкумена – це:

а) частина земної поверхні, яка заселена і використовується людьми;

б) прибережне океанічне (морське) мілководдя, обмежене, з одного боку, береговою лінією, а з іншого – помітним перегином материкового схилу.

4. Економічна зона – це:

а) частина земної поверхні, що заселена і використовується людьми;

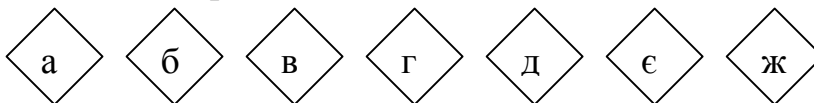
б) морські райони, що знаходяться за межами територіальних вод;

в) прибережне океанічне (морське) дрібноводдя, обмежуване, з одного боку, береговою лінією, а з іншого – помітним перегином материкового схилу.

5. Економічні принципи охорони навколишнього природного середовища в Україні:

6. Організаційні принципи охорони навколишнього природного середовища в Україні:

7. Філії Українського степового заповідника:

а) Станично-Луганський;

б) Хомутовський степ;

в) Кам'яні Могили;

г) Провальський.

8. Національні парки України:

а) Асканія Нова;

б) Шацький;

в) Чорноморський;

г) Карпатський;

д) Медобори;

є) Синевир.

9. Які природоохоронні території розташовані у Донецькій області?

10. Чи існує різниця у поняттях “екосистема” і “біогеоценоз”:

а) так, тому що ...

б) ні, тому що ...

11. Підберіть синоніми поняття “екотоп”:

а) Навколишнє середовище; б) абіотична компонента; в) біоценоз;
г) біотична компонента; д) жива речовина; е) біогеоценоз; ж) на-
вколишнє середовище.

12. Підберіть синоніми до поняття “біоценоз”:

а) косне середовище; б) абіотична компонента; в) біотична ком-
понента; г) жива речовина; д) біогеоценоз.

13. Підберіть синоніми поняття “біогеоценоз”:

а) біоценоз; б) біотична компонента; в) екосистема.

14. Дайте відповідь на запитання:

Косне середовище $\longleftrightarrow$? = біогеоценоз

15. Дайте відповідь на запитання:

? $\longleftrightarrow$ біотична компонента = екосистема

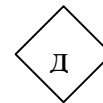
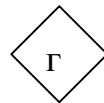
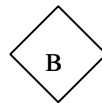
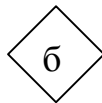
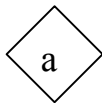
16. Дайте відповідь на запитання:

Екотоп $\longleftrightarrow$ жива речовина = ?

17. Поділ природних ресурсів на вичерпні та невичерпні здійсню-
ється у класифікації:

а) природній; б) екологічний.

18. Види природних ресурсів відповідно природної класифікації:

19. Навколишнє природне середовище (еколого-економічний ас-
пект) – це сукупність:

а) гідросфери, атмосфери, літосфери, біосфери;

б) природних ресурсів і природних умов.

20. Навколишнє природне середовище (природно-науковий ас-
пект) – це сукупність:

а) гідросфери, атмосфери, літосфери, біосфери;

б) природних ресурсів і природних умов.

21. Основоположником екології є:

а) В.І.Вернадський; б) Є.Геккель; в) В.М.Сукачов.

22. Екологія виникла як гілка науки:

а) фізичної; б) хімічної; в) біологічної; д) економічної.

23. Предметом якої науки є вивчення умов існування живих орга-
нізмів, їх взаємодій між собою та навколишнім середовищем:

а) біології; б) екології; в) економіки природокористування.

24. Коли у змісті екології як науки виникли зміни:

а) в середині 50-х років XX сторіччя; б) в середині 30-х років XX
сторіччя;

в) в середині 70-х років XX сторіччя.

25. Форми взаємодії природи і суспільства:

а) виробнича економіка; б) експлуатація природи; в) споживча

економіка;

- г) охорона природи; д) відтворювання природи; є) ноосфера.

Тематична атестація 2

1. Що є вагомою причиною загострення сучасної екологічної ситуації:
 - а) зріст чисельності населення земної кулі;
 - б) недосконалість виробничих технологій;
 - в) прискорення темпів НТР, збільшення масштабів виробництва;
 - г) недосконалість господарського механізму природокористування.
2. Зробіть необхідні правки: “Причинами загострення екологічної кризи є:
 - а) різке погіршення якості навколишнього середовища;
 - б) виснаження природних ресурсів.”
3. Шляхи поліпшення сучасної екологічної ситуації:
 - а) удосконалення господарського механізму;
 - б) регулювання чисельності населення земної кулі;
 - в) удосконалення виробничих технологій;
 - г) недосконалий рівень екологічної освіти;
 - д) зріст масштабів суспільного виробництва.
4. Кому належить погляд на ноосферу як на “тонкий, відокремлений від усіх оболонок кулі шар розумової матерії (“покрив свідомості”):
 - а) В.І.Вернадському; б) Єжену Леруа; в) Тейяру де Шардену.
5. Як зветься найвищий стан ноосфери за Т. де Шарденом:
 - а) біосферізоване суспільство; б) покрив свідомості; в) Дух Кулі.
6. Кому належить погляд на ноосферу як на “біосферізоване суспільство”:
 - а) В.І.Вернадському; б) Єжену Леруа; в) Тейяру де Шардену.
7. Оцінки, за допомогою яких аналізують стан навколишнього середовища при реалізації українсько-британського екологічного проекту у м.Донецьку, називаються:
 - а) екологічними нормативами; б) екологічними стандартами;
 - в) індикаторами сталого розвитку.
8. Які проблеми органічно поєднані у концепції сталого розвитку суспільства:
 - а) економічні; б) екологічні; в) соціальні.
9. Забруднення сукупністю речовин, кількісно або якісно ворожих природним біогеоценозам, називається забрудненням:
 - а) параметричним; б) біоценотичним; в) інгредієнтним;
 - г) стаціонально-деструкційним.
10. Фізичні забруднення навколишнього середовища:
 - а) токсичні гази; б) пари; в) іони важких металів; г) шум;
 - д) вібрації; є) різні види випромінювань.
11. Хімічні забруднення навколишнього середовища:

- а) шум; б) вібрації; в) токсичні гази; г) пари;
д) різні види випромінювань; е) іони важких металів.

12. “Стан захисту біосфери і суспільства від погроз, що виникають як наслідок антропогенних і природних впливів на навколишнє середовище” – це визначення:

- а) ноосфери; б) екологічної безпеки; в) екологічного імперативу.

13. “Вони виникають унаслідок порушення технологічного процесу або раптового виходу з-під контролю машин, механізмів і технічних улаштувань під час їх експлуатації”:

- а) аварії; б) катастрофи; в) техногенні катастрофи.

14. В основі програм партій “зелених” у багатьох державах знаходяться концепції:

- а) екорозвитку; б) ноосфери; в) екотопії.

15. Тип світового економічного розвитку притаманний сучасному періоду:

- а) екологічний; б) техногенний; в) індустріально-споживчий;
г) сталий; д) ноосферний.

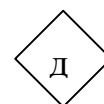
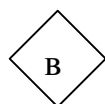
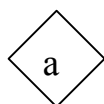
16. “Сукупність умов взаємодії людини і природи, недотримання яких будуть мати катастрофічні наслідки для населення” – це визначення:

- а) принципу екологічного імперативу; б) екологічного імперативу;
в) сталого розвитку; г) екологічного розвитку.

17. Сталий розвиток суспільства – це:

- а) такий розвиток, при якому задоволення потреб дійсного часу не становить під загрозу здібність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби;
б) екологічно орієнтований соціально-економічний розвиток суспільства, у якому зріст добробуту людини не супроводжується погіршенням середовища мешкання і деградацією природних систем.

18. Принципи екорозвитку суспільства:

19. “Мета екорозвитку первинна по відношенню до мети економічного розвитку” – це зміст:

- а) екологічного імперативу б) екологічного розвитку
в) принципу екологічного імперативу.

20. До Європейської компанії міст сталого розвитку входять міста України:

- а) Одеса; б) Дніпропетровськ; в) Миколаїв; г) Запоріжжя;
д) Нікополь; е) Кривий Ріг; ж) Миргород; з) Дніпродзержинськ;
і) Суми; к) Севастополь; л) Донецьк.

21. Проект поліпшення навколишнього середовища м. Донецька називається:

- а) Міжнародний Зелений Хрест; б) Зелений світ; в) Троянда Вітрів.

22. “Зовнішні наслідки економічної діяльності, які позитивно або негативно (частіше) впливають на суб’єкти цієї діяльності” – це визначення:

а) екстерналії; б) зовнішніх ефектів.

23. Які типи екстерналії близько пов'язані з концепцією сталого розвитку:

а) глобальні; б) міждержавні; в) тимчасові; г) між поколіннями;

д) міжсекторальні; є) міжрегіональні; ж) локальні.

24. Які стадії повинна пройти економіка у своєму еколого-економічному розвитку:

а) фронтальна економіка; б) економічний розвиток з урахуванням охорони навколишнього середовища; в) сталий розвиток.

25. Для якого типу економічного розвитку властиві значні екстерналії:

а) фронтальної економіки; б) екорозвитку; в) сталого розвитку.

26. Які моделі розвитку можна віднести до моделей техногенного типу розвитку:

а) фронтальна економіка; б) екорозвиток; в) сталий розвиток.

27. Економічну систему, в якій є безмежні території, ресурси і т.і., називають:

а) фронтальною економікою; б) еколого-економічною системою; в) сталою економікою.

28. Яку економічну систему американський економіст К. Боулдінг називав “ковбойською економікою”, а І. Мічурін писав: “Неможна чекати милостей від природи, взяти їх у неї – наше завдання”:

а) фронтальної економіки; б) екорозвитку; в) сталого розвитку.

29. Економіка природокористування народилась у:

а) 60-70 рр. XX ст.; б) 50-60 рр. XX ст.; в) 1866 р.

Тематична атестація 3

1. Моніторинг – це:

а) наука про навколишнє середовище

б) система спостереження за навколишнім середовищем

в) система спостереження, оцінювання і прогнозу змін стану навколишнього середовища під впливом антропогенних дій.

2. Розрізняють моніторинги:

а) глобальні;

б) постійні;

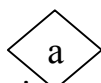
в) регіональні;

г) імпакті;

д) базові;

є) термінові;

3. Джерела інформації у системі моніторингу:

4. Вкажіть назву головного органу управління природокористуванням в

Україні:

- а) Держкомітет з охорони природи;
- б) Держкомітет з гідрометерології;
- в) Міністерство екології і природних ресурсів;
- г) Міністерство охорони навколишнього середовища і ядерної

безпеки;

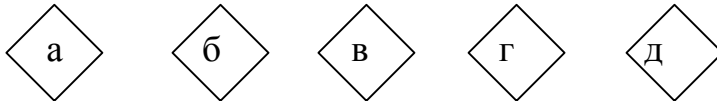
- 5. Як називається перший блок у складі користування:
 - а) освоєння природних ресурсів;
 - б) галузі природоохоронної інфраструктури;
 - в) охорона надмірних забруднень.
- 6. Як називається другий блок у складі природокористування
 - а) освоєння природних ресурсів;
 - б) галузі природоохоронної інфраструктури;
 - в) охорона надмірних забруднень.
- 7. Етапи моніторингу:
 - а) спостереження;
 - б) оцінка;
 - в) планування;
 - г) прогноз.
- 8. До галузевих органів управління природокористуванням спеціальної компенсації належать:
 - а) Держкомгідромет;
 - б) Держкомводгосп;
 - в) Держкомзем;
 - г) Держкомстат.
- 9. До галузевих органів управління природокористуванням галузевої компетенції належать:
 - а) Держкомлісгосп;
 - б) Міністерство з питань надзвичайних ситуацій і з справ захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи;
 - в) Міністерство палива і енергетики;
 - г) Державний Комітет промислової політики.
- 10. До галузевих органів управління природокористуванням загальної компетенції належать
 - а) Мінекономіки;
 - б) Мінекоресурсів;
 - в) Міністерство освіти і науки;
- 11. Орган управління природокористуванням в США:
 - а) ЮНЕП;
 - б) МАБ;
 - в) ЕРА;
 - г) ФАО.
- 12. Підпроцес контролю і регулювання стану природного довкілля здійснюється через систему:

- а) природоохоронної інфраструктури;
- б) моніторингу;
- в) рекреації.

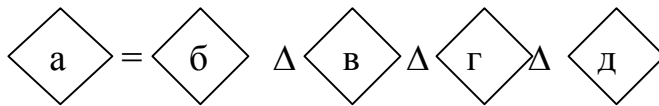
13. Сукупність галузей, обслуговуючих галузі сфери матеріального виробництва і невиробничої сфери називається:

- а) рекреацією;
- б) моніторингом;
- в) інфраструктурою.

14. Міжнародні програми з моніторингу:

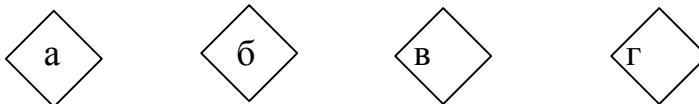
15. Запишіть формулу процесу управління і в ній підкресліть ті підпроцеси, що реалізуються в системі моніторингу:

16. Біосферні заповідники України:

- а) Хомутовський степ
- б) Святі гори;
- в) Карпатський;
- г) Асканія Нова;
- д) Чорноморський.

17. Зони біосферного заповідника:

Тематична атестація №4

1. Хто складає екологічний паспорт підприємства:

- а) підприємство;
- б) місцеві органи охорони природи;
- в) проектна організація;
- г) відділ місцевих органів охорони природи.

2. З ким погоджується екологічний паспорт:

- а) проектною організацією;
- б) місцевими органами охорони природи;
- в) відділами місцевих органів охорони природи.

3. Коли складається екологічний паспорт:

- а) при проектуванні нових підприємств;
- б) при реконструкції існуючого підприємства;
- в) у процесі функціонування підприємства.

4. З якою метою було запроваджено екологічну паспортизацію:

- а) систематизації статистичної інформації;
 - б) оздоровлення екологічної ситуації;
 - в) удосконалення системи економічного стимулювання.
5. За результатами екологічної паспортизації підприємств:
- а) визначають плату за природокористування та забруднення довкілля;
 - б) здійснюють експертизу проектів реконструкції підприємств;
 - в) оцінюють рівень дотримання підприємством законодавства, норм і правил у галузі охорони природи;
 - г) встановлюють пільги та санкції у природокористуванні.
6. Види екологічної експертизи:
- а) державна;
 - б) суспільна;
 - в) наукова;
 - г) інші.
7. Чи можуть бути об'єктами державної екологічної експертизи діючі об'єкти та комплекси?
- а) так;
 - б) ні.
8. Суб'єкти державної екологічної експертизи в Україні:
- а) Мінекоресурсів;
 - б) Держкомгідромет;
 - в) МВС;
 - г) Міністерство охорони здоров'я.
9. Об'єкти державної екологічної експертизи:
- а) будь-які проектні й передпроектні документи;
 - б) нова техніка і технологія;
 - в) продукція, сировина і матеріали, речовини;
 - г) проекти стандартів і нормативів;
 - д) діючі об'єкти.
10. Інформаційний характер носить експертиза:
- а) державна;
 - б) суспільна;
 - в) наукова.
11. Рекомендуючий характер носить:
- а) державна експертиза;
 - б) суспільна;
 - в) наукова.
12. Обов'язковий характер носить експертиза:
- а) державна;
 - б) суспільна;
 - в) наукова.
13. Реалізація програм і проектів без позитивного висновку державної екологічної експертизи:

- а) забороняється;
- б) дозволяється.

14. До повноважень якої державної структури управління належить “затвердження загальнодержавних програм” охорони довкілля, а також указів про об’яву окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації.

- а) президента;
- б) Кабінету Міністрів;
- в) Верховної Ради;
- г) місцевих державних адміністрацій.

15. Хто приймає рішення про введення надзвичайного стану, оголошує зони надзвичайної екологічної ситуації

- а) Верховна Рада;
- б) Кабінет Міністрів;
- в) місцеві державні адміністрації;
- г) президент.

16. Хто забезпечує проведення політики у сферах охорони природи, екологічної безпеки і природокористування:

- а) Верховна Рада;
- б) президент;
- в) місцеві державні адміністрації;
- г) Кабінет Міністрів .

17. Хто забезпечує виконання державних і регіональних програм охорони довкілля:

- а) Верховна Рада;
- б) президент;
- в) місцеві державні адміністрації;
- г) Кабінет Міністрів.

18. До повноважень якої держструктури управління належить “розроблення, затвердження та реалізація програм АРК з питань раціонального природокористування, охорони довкілля – відповідно до загальнодержавних програм”;

- а) Верховної Рада;
- б) президента;
- в) місцевих державних адміністрацій;
- г) Кабінету Міністрів;
- д) АРК – Автономної Республіки Крим.

19. Ким визначаються “засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору; правовий режим надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації

- а) президентом;
- б) Верховною Радою ;
- в) Кабінетом Міністрів;
- г) виключно законами.

20. Основний спосіб досягнення економічної ефективності у природо-

користуванні –

- а) госпрозрахунок і самофінансування підприємств;
- б) централізоване фінансування великомасштабних природоохоронних об'єктів.

Тематична атестація №5

1. Типи економічних механізмів природокористування:
 - а) м'який;
 - б) ліберальний;
 - в) “дожинаючий”;
 - г) жорсткий;
 - д) “подавляючий”;
 - ж) стимулюючий.
2. Розрізняють типів економічних механізмів природокористування
 - а) п'ять;
 - б) чотири;
 - в) дві;
 - г) три.
3. У реальній дійсності типи економічного механізму природокористування у чистому вигляді:
 - а) не існують;
 - б) існують;
 - в) існують у поєднанні.
4. Типи економічних механізмів природокористування залежать:
 - а) від рівня розвитку продуктивних сил;
 - б) від часу року;
 - в) від особливостей технологій;
 - г) від видів діяльності;
 - д) від характеру виробництва.
5. Вихідні начала, що визначають використання, відтворення і охорону природних ресурсів називаються:
 - а) передумовами економічного механізму;
 - б) принципами економічного механізму;
 - в) чинниками економічного механізму.
6. Основним принципом економічного механізму природокористування є:
 - а) наукова обґрунтованість охорони навколишнього середовища;
 - б) економічна відповідальність природокористувачів;
 - в) платність природокористування;
 - г) комплексність використання природних ресурсів;
 - д) господарський розрахунок.
7. Облік природних ресурсів і контроль раціональності їх використання; планування; регулювання; економічне стимулювання; економічна відповідальність – це:

- а) елементи економічного механізму природокористування;
- б) принципи економічного механізму природокористування;
- в) функції економічного механізму природокористування.

8. З якого року охорона навколишнього середовища стала відокремлюватись самостійним розділом у п'ятирічних планах держави:

- а) 1971;
- б) 1986;
- в) 1974.

9. Дайте назву першого п'ятирічного плану у сфері охорони навколишнього середовища:

- а) екологічна програма;
- б) план соціально-економічного розвитку народного господарства.

10. “Ув'язаний за ресурсами, термінами здійснення, виконавцями комплекс заходів, спрямованих на рішення екологічних проблем” називається:

- а) прогнозом соціально-економічного розвитку;
- б) планом соціально-економічного розвитку;
- в) екологічною програмою.

11. Основні засоби реалізації державної екологічної політики:

- а) державні екологічні програми;
- б) регіональні екологічні програми;
- в) план соціально-економічного розвитку;

12. Особливістю яких планових документів є взаємодія державних і територіальних інтересів:

- а) державних екологічних програм;
- б) регіональних екологічних програм.

13. На локальному рівні планування постає програмою природоохоронних засобів на рівні:

- а) регіону;
- б) держави;
- в) підприємства.

14. Регіональні екологічні програми формуються на рівні:

- а) держави;
- б) областей;
- в) міст.

Тематична атестація №6

1. Кадастр природних ресурсів – це:

а) звод кількісних, організаційних, якісних, економічних і екологічних показників природних ресурсів;

б) систематизований звіт даних, що включають якісний і кількісний опис об'єктів і явищ, у випадках з їх економічним оцінюванням;

в) система глобального контролю за антропогенним впливом при використанні природних ресурсів.

1. Прикладом кадастрів є:
 - а) земельний, водний, лісовий;
 - б) реєстри природно-заповідних територій;
 - в) Червона книга;
 - г) регіональна екологічна програма.
2. Економічне оцінювання природних ресурсів – об’єктивний процес, так як:
 - а) існує об’єктивна диференціація природних ресурсів за видами, а усередині окремих видів – за якістю;
 - б) природні ресурси виснажуються;
 - в) складно визначити міру вартості природних ресурсів.
3. Економічне оцінювання природних ресурсів – складне, т.я.:
 - а) природні ресурси виснажуються;
 - б) існує об’єктивна диференціація природних ресурсів за видами;
 - в) складно визначити міру вартості природних ресурсів.
4. Види оцінювання природних ресурсів:
 - а) технологічне;
 - б) виробниче;
 - в) економічне;
 - г) грошове;
 - д) коштовне.
5. Виходячи з критеріїв оцінювання природних ресурсів можна виділити підходів до їх оцінювання:
 - а) 3; б) 4; в) 2.
6. Підхід до оцінювання природних ресурсів, у якому цінність ресурсних джерел визначається за сумарними затратами на їх використання називається:
 - а) рентним; б) затратним.
7. Рентний підхід до оцінювання природних ресурсів заснований на:
 - а) визначенні сумарних затрат на використанні природних ресурсів;
 - б) пошуку додаткового економічного ефекту, що виникає при використанні даного ресурсного джерела у порівнянні з іншим.
8. Підберіть синоніми до поняття “замикаючі затрати”:
 - а) суспільно-потрібні; б) граничні; в) приведені; г) максимальні; д) індивідуальні.
9. Підберіть синоніми до поняття “приведені затрати”:
 - а) індивідуальні; б) суспільно-потрібні; в) граничні; г) замикаючі; д) максимальні.
10. Вкажіть вид оцінки природних ресурсів, де об’єктом оцінки є джерела окремих видів ресурсів (водоймища, лісові масиви і т.і.):
 - а) регіональна; б) галузева.
11. ТСПР – це об’єкт оцінки природних ресурсів:
 - а) галузевої; б) регіональної.
12. “Оцінка усієї сукупності ресурсів території” називається:
 - а) галузевою; б) регіональною.

13. Максимальні затрати, що відповідають затратам на підготовку до виробництва найгіршого за якістю природного ресурсу, називаються:

а) приведені; б) граничні; в) індивідуальні; г) суспільно-споживні.

14. Різні показники індивідуальних затрат, що виражені у порівняльній формі, називаються:

а) граничні затрати; б) приведені затрати; в) суспільно-споживні затрати.

15. Що є основою розробки кадастру природних ресурсів:

а) плата за соціальне використання природних ресурсів;
б) економічна оцінка природних ресурсів.

Тематична атестація 7

1. Як називається комплексна сплата за забруднення атмосфери, гідросфери, літосфери:

а) плата за спеціальне використання природних ресурсів;
б) плата за природні ресурси загальнодержавного значення;
в) плата за забруднення навколишнього природного середовища.

2. Знайдіть помилку: “Розрізняють такі види сплат за природні ресурси”:

а) плата за загальне використання природних ресурсів;
б) плата за забруднення навколишнього природного середовища;
в) плата за природні ресурси загальнодержавного значення;
г) плата за погіршення якості природних ресурсів.

3. До природних ресурсів загальнодержавного значення відносять:

4. Якому визначенню присутні наступні риси:

а) виробниче використання;
б) платне використання;
в) використання, що потребує одержання екологічної ліцензії;
г) природний ресурс, як правило, передається у володіння, використання, аренду.

5. Якому визначенню присутні наступні риси:

а) безкоштовність використання;
б) використання для задоволення життєво-необхідних потреб населення;
в) використання, що не потребує одержання екологічної ліцензії;
г) природний ресурс, як правило, не передається у володіння, використання, аренду.

6. Джерела сплат за спеціальне використання природних ресурсів:

а) витрати виробництва;
б) прибуток, що залишається на підприємстві після усіх сплат у бюджет.

7. Перша сплата за природні ресурси в Україні:

- а) плата за ліс;
- б) поденна плата у лісовому господарстві;
- в) плата за воду;
- г) плата за надра.

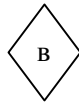
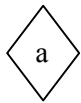
8. Форми природокористування в Україні:

- а) спеціальне; б) загальне; в) безкоштовне; г) платне.

9. Яка плата ніколи не сплачується за рахунок витрат виробництва:

- а) плата за спеціальне використання природних ресурсів;
- б) плата за погіршення якості природних ресурсів;
- в) плата за забруднення навколишнього природного середовища.

10. Початкові показники для визначення плати за спеціальне використання природних ресурсів:

11. Куди надходить плата за спеціальне використання природних ресурсів у межах лімітів?

- а) у бюджети місцевих Рад;
- б) у позабюджетний фонд охорони навколишнього природного середовища.

12. Куди надходить позалімітна плата за спеціальне використання природних ресурсів?

- а) у бюджети місцевих Рад;
- б) у позабюджетний фонд охорони навколишнього природного середовища.

13. У якому випадку плата за спеціальне використання природних ресурсів сплачується за рахунок витрат виробництва:

- а) при лімітному використанні природних ресурсів;
- б) при позалімітному використанні природних ресурсів.

14. У якому випадку плата за спеціальне використання природних ресурсів сплачується за рахунок прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства:

- а) при дотримуванні затверджених лімітів;
- б) при перевищуванні затверджених лімітів.

15. Шляхи реалізації госпрозрахункових відношень у природоресурсних галузях:

- а) плати за спеціальне використання природних ресурсів;
- б) поточні затрати на здійснення природоохоронних робіт.

16. Госпрозрахункові відносини і самофінансування у природоохоронних галузях здійснюються через:

- а) джерела держбюджету;
- б) систему кредитування;
- в) сплату підприємствами поточних витрат;
- г) засоби позабюджетного фонду охорони навколишнього природного середовища.

Тематична атестація 8

1. ГДК, ГДВ, ГДС, ГДР, ГДН – це приклади:
 - а) екологічних стандартів;
 - б) екологічних нормативів;
 - в) лімітів;
 - г) нормативів екологічної безпеки.
2. Максимально можливий антропогенний вплив на природні ресурси або комплекси, що не приводить до порушення сталості екологічних систем – це визначення:
 - а) ГДК; б) ГДВ; в) ГДР; г) ГДН.
3. Екологічне нормування – це:
 - а) процес встановлення показників гранично допустимих впливів людини на навколишнє природне середовище;
 - б) система еколого-економічних обмежень по територіях, термінам і обсягах граничних показників використання природних ресурсів, викидів і скидів в навколишнє природне середовище забруднюючих речовин і розміщення відходів.
4. Норматив – це:
 - а) кількість речовини на одиницю часу, площі, обсягу;
 - б) установлення єдиного і обов'язкового для усіх об'єктів даного рівня системи управління норм і вимог.
5. На основі чого розробляються ГДВ і ГДС?
 - а) ГДН; б) ГДР; в) ГДК.
6. Ці нормативи встановлюються індивідуально для кожного джерела забруднення:
 - а) гранично допустимі викиди шкідливих речовин у атмосферу;
 - б) гранично допустимі скиди у водний басейн;
 - в) гранично допустимі концентрації шкідливих речовин у природних середовищах.
7. Ці нормативи встановлюються для кожного з найбільш небезпечних речовин окремо і діють на території всієї країни:
 - а) ГДК; б) ГДВ; в) ГДС.
8. Лімітами для викидів і скидів забруднюючих речовин є:
 - а) нормативи якості природного середовища;
 - б) ГДВ; в) ГДС; г) ГДК; д) ГДР; є) ГДН.
 - ж) розрахунок лісосіки по територіях.
9. Кількість відвідувачів на екскурсію у заповіднику, навантаження худоби на одиницю пасовищких угідь – це приклади:
 - а) ГДР; б) ГДВ; в) ГДН.
10. Як називаються тимчасові нормативи, що допускають підвищене поза норми забруднення навколишнього середовища на період суворо визначеного терміну, достатнього для проведення природоохоронних заходів, необхідних для зниження викидів:

- а) ГДР; б) ГДВ; в) ТУВ.
11. Нормативи якості навколишнього середовища є прикладом:
- а) важливіших екологічних стандартів;
 - б) лімітів;
 - в) екологічних ліцензій.
12. Від виконання ГДВ і ГДС залежать розміри і джерела плати за:
- а) за спеціальне використання природних ресурсів;
 - б) за забруднення навколишнього природного середовища;
 - в) за погіршення якості природних ресурсів.
13. Дозвіл на введення певного виду діяльності, що пов'язаний з використанням якого природного ресурсу – це визначення:
- а) екологічного нормативу;
 - б) екологічного стандарту;
 - в) екологічної ліцензії.
14. Ліцензія видається:
- а) на кожний вид діяльності;
 - б) на усі види діяльності – комплексно.
15. Ліцензія видається строком на:
- а) 3 роки; б) 5 років; в) 1 рік.
16. Ліцензія видається:
- а) уповноваженим державним органом екологічного управління;
 - б) місцевими державними адміністраціями;
 - в) місцевими Радами.
17. Джерелами фінансування природоохоронних програм є:
- а) екологічні фонди;
 - б) екологічне страхування;
 - в) екологічна стандартизація.
18. Фонди – це:
- а) грошові та матеріальні кошти, призначені для якоїсь мети;
 - б) відношення по захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб у разі несприятливих умов за рахунок грошових фондів, що утворюються з їх страхових внесків.
19. В Україні утворена система позабюджетних державних екологічних фондів:
- а) трьох – рівнева; б) двох – рівнева; в) чотирьох – рівнева.
20. Основне джерело формування екологічних фондів:
- а) плата за позалімітне використання природних ресурсів;
 - б) добровільні внески;
 - в) плата за забруднення навколишнього природного середовища.
21. Чи є плата за розміщення відходів джерелом формування екологічних фондів:
- а) так; б) ні.
22. Який екофонд має додаткові можливості у створенні системи компенсаційних рахунків на основі так званого “бабл-принципа”:

- а) державний; б) регіональний; в) екофонд підприємства.

23. Основою фінансового забезпечення природоохоронної діяльності є створення екофондів:

- а) державного; б) регіонального; в) підприємств.

24. Фонд екологічного страхування – це є фонд:

- а) екологічної небезпеки;
б) потенціальних джерел фінансування екологічних програм і засобів з охорони навколишнього природного середовища;
в) перспективною складовою частиною економічного механізму охорони природного середовища.

25. Та найбільша концентрація речовини у середовищі і джерелах біологічного споживання (повітрі, воді, ґрунті, їжі), яка при більш або менш тривалій дії на організм (контакті, вдиханні, прийому усередину) не чинить вплив на здоров'я і не викликає відкладених ефектів (не відбивається на нащадках) – це визначення:

- а) ГДВ; б) ГДС; в) ГДД; г) ГДК.

Тематична атестація 9

1. Чи стягується плата за фонди охорони навколишнього природного середовища?

- а) да, тому що...; б) ні, тому що...

2. Які з напрямів економічного стимулювання орієнтовані на підвищення ефективності використання природних ресурсів:

- а) звільнення підприємств від плати за фонди природоохоронного змісту;
б) надання природних ресурсів під заставу;
в) пільгове оподаткування.

3. Якому принципу економічного стимулювання природоохоронних засобів відповідає такий його зміст “дотримання балансу між позитивними і негативними впливами на природокористувачів”:

- а) комплексність стимулювання;
б) ув'язка стимулювання з іншими елементами економічного механізму природокористування;
в) дотримання балансу між економічним стимулюванням і економічними санкціями.

4. Сполучення стимулювання на різних рівнях економічного механізму, а також матеріального і морального стимулювання як окремих робітників, так і підприємств – це приклад:

- а) принципів або;
б) напрямків економічного стимулювання у природокористуванні.

5. Скільки існує принципи економічного стимулювання – їх:

- а) 7; б) 9; в) 6; г) 5.

6. Якщо зросте норма амортизації основних виробничих природоохоронних фондів, то що станеться зі строком окупаємості такого обладнання:

а) зросте; б) зменшиться.

7. До існуючих методів еколого-економічного стимулювання належать методи:

- а) позитивної мотивації;
- б) негативної мотивації;
- в) нейтральної мотивації.

8. Плата за забруднення навколишнього природного середовища належить до:

- а) регіональних податків;
- б) фінансуючих податків.

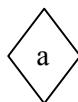
9. Плата на відбудову і охорону водних об'єктів – це приклад:

- а) регулюючого податку;
- б) фінансуючого податку.

10. Головним і найбільш реальним стимулом для підприємства є:

- а) налогообкладення;
- б) фінансово-кредитний механізм;
- в) цінова політика.

11. Назвіть напрямки еколого-економічного стимулювання, направлені на підвищення рівня використання природоохоронних фондів:

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акимова Т.А., Хаскин В.В. Экология. – ЮНИТИ, 1998. – 455 с.
2. Бобылев С.Н., Ходжаев А.Ш. Экономика природопользования. – М.: ТЕИС. – 1997. – 272с.
3. Воронцов А.П. Рациональное природопользование. – М.: ЭКМОС, 2000. – 304 с.
4. Вронский В.А. Экология. Словарь-справочник. – Р-Н/Д: М., 1997. – 576 с.
5. Глухов В.В., Лисочкина Т.В., Некрасова Т.П. Экономические основы экологии. – СПб: Специальная литература, 1997. – 304 с.
6. Голуб А.А., Струкова Е.Б. Экономика природных ресурсов. – М.: Аспект. Пресс, 1998. – 318 с.
7. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища. –К.: Знання, 2000. – 203 с.
8. Джигирей В.С., Сторожук В.М., Ящук Р.А. Основи екології та охорона навколишнього природного середовища. – Львів: Афіша, 2000. – 272с.
9. Закон Украины о отходах: 05.03.1998 г. // Голос Украины. – 1998. – 14 апр.
10. Злобин Ю.А. Основы экологии. – Київ: Лібра, 1998. – 248 с.
11. Колотило Д.М. Екологія і економіка: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 368 с.
12. Конституция Украины. Принята 28.06.1996 р.
13. Концепція програми охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки в Донецькій області до 2010р. – Донецьк, 1999.
14. Кормилицин В.И., Цицкишвили М.С., Яламов Ю.И. Основы экологии. – М.: МПУ. 1997. – 368 с.
15. Коробкин В.И., Передельский Л.В. Экология. – Р-Н/Д: Феникс, 2000. – 576 с.
16. Корсак К.В., Плахотник О.В. Основы экології. – К.: МАУП, 1998. – 228с.
17. Кучерявый В.П. Экология. - Львів: Світ, 2000. – 500с.
18. Макар С.В. Основы экономики природопользования. – М.: 1998. – 192с.
19. Національна доповідь з питань сталого розвитку до сьомої сесії Комісії сталого розвитку ООН/ Під ред. В.Я. Шевчука – К: 1999.
20. Нестеров П.М., Нестеров А.П. Экономика природопользования и рынок. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1997. – 413 с.
21. Основні напрямки Державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Затверджено постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 р.
22. Папенов К.Р. Экономика и природопользование. – М.: МГУ, 1997.
23. Поживанов М.А. Основы социальной экологии промышленно развитого города. – Мариуполь: Приазовский рабочий, 1998. – 495с.
24. Природопользование: Учебник /Под ред. Э.А.Арустамова. – М.: Издат. Дом "Дашков и К°"; 1999. – 252 с.
25. Программа охраны окружающей среды и обеспечения экологической безопасности г. Донецка на 2001 – 2005 года. – Донецк: 2001.

26. Пыльнева Т.Г. Природопользование. – М.: Финстатинформ, 1997. – 144 с.
27. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь – справочник. - М.: Мысль, 1990. - 637с.
28. Ресурсные платежи. Библиотека "Фактора". Приложение к еженедельнику "Налоги и бухгалтерский учет". – 1997. – №5 (11) – Май. – 117 с.
29. Салтовський О.І. Основи соціальної екології. – К.: МАУП, 1997. – 168 с.
30. Тищенко Т.В. Екологічне право. Навч. посібник: – К.: ЮМАНІ, 2001. – 256 с.
31. Черевко Г.В., Яцків М.І. Економіка природокористування. – Львів: Світ, 1995. – 208 с.
32. Екологічне законодавство України. 36 нормативних актів/ Відп. ред. І.О. Заєць. – К.: Юрінком інтер, 2001. – 416 с.
33. Экология /Под. ред. С.А. Боголюбова. – М.: Знание, 1997. – 285с.
34. Экология и экономика природопользования /Под. ред. Э.В. Гирусова. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 455 с.
35. Экология Мариуполя / Под ред. М.А.Поживанова. – Мариуполь: Стратегия, 1998. – 220 с.
36. Экология города /Под ред. Ф.В. Стольберга. – К.: Либра, 2000 – 464 с.
37. Экология и безопасность жизнедеятельности /Под ред. Л. А. Муравья. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 447 с.
38. Журнали: "Эхо планеты", "Евразия. Экология. Мониторинг", "Экономика Украины", "Схід", "Вестник экологии", "Экотехнологии и ресурсосбережение", "География и среда обитания", "Ойкумена, Украинский экологический вестник", "Рідна природа", "Український географічний журнал" та інші.
39. Газеты "Урядовий кур'єр", "Голос України", "Украинские деловые новости", "Финансовая Украина", "Вестник Чернобыля", "Донбас", "Наш край", "Общественно-экологическая газета Донбасс", "Зеркало недели", "Первая линия", "Город" й інші.

ЗМІСТ

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ	3
ПРОГРАМА КУРСУ	5
ТЕМИ ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	10
ТЕМИ ТА ЗМІСТ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (ІРС).....	12
ПИТАННЯ ДО ВХІДНОГО КОНТРОЛЮ	13
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	14
ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	16
ТЕМАТИЧНІ АТЕСТАЦІЇ (Тестові завдання).....	30
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	48

Навчальне видання

Навчально-методичні матеріали
з курсу “Основи екології”
(для студентів економічних спеціальностей)

Шевцова В.І.
Редактор Р.В.Щадько

Підписано до друку 05.02.2002 р. Формат 60х90/16. Папір типографський.
Офсетний друк. Умовн. друк. арк. 3,25. Тираж 200 прим. Замовлення № 375

Видавництво Донецького національного університету,
83055, м.Донецьк, вул. Університетська, 24
Надруковано: Центр інформаційних і комп’ютерних технологій
Донецького національного університету,
83055, м.Донецьк, вул. Університетська, 24